

ANTE JELAVIĆ

PRIRODA KRŠA
I KRŠKIH POLJA

A. JELAVIĆ, dipl. inž: PRIRODA KRŠA I KRŠKIH POLJA

Kolegi Filipu
u znak zahvalnosti
Jelavić

VILIM-FILIP ŠABIĆ

Izdavač:
INSTITUT ZA JADRANSKE KULTURE
I MELIORACIJU KRŠA
SPLIT

Za izdavača:
Dr JOSIP DEFILIPPIS

Tehnički urednik:
BARIŠA STRUNJE

Tisak:
NITRO »SLOBODNA DALMACIJA«
SPLIT

ANTE JELAVIĆ, dipl. inž.

PRIRODA KRŠA I KRŠKIH POLJA

MOGUĆNOSTI AGRARNOG VALORIZIRANJA KRŠA
— POSEBNO POLJA

Split, 1982.

SADRŽAJ

UVOD

I DIO 9

KRŠ I NJEGOVE PRIRODNE ZNAČAJKE 11

Općenito o kršu	11
Krš kao pojam	11
Geografski prikaz krša	13
Geološka građa krša	15
Dubina krša	18
Otvoreni i prikriiveni krš	18
Ogoljeli i pošumljeni krš	20
Površinski oblici krša	21
Fenomeni krša	22

II DIO

HIDROLOGIJA KRŠA 27

Površinska hidrologija	29
— tekućice	32
— jezera u kršu	44
— akumulacije	47
Čistoća vode	49
Kružno kretanje vode	49

III DIO

KLIMA NA JADRANSKOM KRŠU 55

Temperatura	55
Oborine	64
Vjetrovi	67
Insolacija	68
Voda na kršu i njen značaj za poljoprivredu	69

IV DIO

POLJA 79

Geografski položaj krških polja	79
Površine krških polja i riječnih dolina	80
Gospodarska struktura područja krša	82
Grupiranje krških polja	83
Popis krških polja	86
Melioracioni problemi i melioracioni radovi u poljima i riječnim dolinama	92

V DIO

PEDOLOŠKE PRILIKE	101
Tla na kršu (izvan kršnih polja)	101
Pedološke prilike u mokrim poljima i riječnim dolinama	115
Priroda krških polja	118
— polja prvog horizonta	119
— polja drugog horizonta	128
— polja trećeg horizonta	137

VI DIO

TEHNIČKO MELIORACIONE I AGROMELIORACIONE MJERE	155
SAŽETAK	163
SUMMARY	164
KORIŠTENA LITERATURA	165

PREDGOVOR

Krš — kameni prostor — izuzetno je zanimljiva prirodna pojava i pozornica oskudnog života. Jadranski primorski krš je najrazvijeniji i najprivlačniji u svijetu, preko njega se uključujemo u svjetsku zajednicu.

U izoliranosti i zaostalosti bilo je teško osigurati i skromno življenje, a naši preci su tu izdržali i održali se. U naše doba primorski krš je postao pojas susreta sa svijetom, pozornica suradnje i potencijalnog prosperiteta. Interesi naše generacije i potomaka te obaveza prema napaćenim precima obavezuju da suvremenu priliku što bolje valoriziramo; a krš krije tajne koje treba otkriti i stvara poteškoće koje treba svladati. Pod kamenim površjem skriven je složen i prostran splet podzemnih šupljina.

U vlažnoj Evropi padaju najveće količine padalina na padinama priobalnog krškog kraja — istina sezonski okupljene, ali pljuskovi brzo »štuknu« u podzemlje. Niz padine ne žubore potoci. Žedni ne mogu koristiti vodu koja glogolja iz podmorskih vrulja — pojava jedinstvena u svijetu koju prosvječen čovjek želi razumjeti. Zimske povodnje smjenjuju ljetne suše; vode nema kada je najpotrebnija. U težnji da priskrbe vodu domaći se dosjećaju smjelo i ingeniozno, ali uspjesi su ograničeni.

Voda nagriza vapnenac ali ne ostavlja trošine iz kojih bi se razvila plodna tla. Prihvaća se otporna i relativno krčljava vegetacija, čija se životna ravnoteža lako remeti i time šire goleti.

U povezanom i razvijenom čovječanstvu primorski krš dobiva novo i ranije neslućeno značenje. Taj krški pojas uključuje nas u svjetsku suradnju; tu se najpovoljnije kupuje i prodaje. To posebno vrijedi za povoljno položeno jadransko primorje.

Stanovnici onečišćenih urbaniziranih, posebno industrijaliziranih krajeva traže, nalaze i plaćaju osvježanje i zadovoljstvo na morskim obalama. Gorovito krško primorje privlači neponovljivim, kontrastnim i bogato osunčanim panoramama koje se ogledaju u modrom i bistrom moru. Kontrast i slikovitost su očaravajuće specifičnosti našeg krškog primorja.

Nažalost, krš je limitirajući faktor rada i zadovoljstva. U bezvodnom kraju treba osigurati obilje vode i to u vrijeme kad dominiraju suša i bezvodica; potrebna je svježa zelen kad i otporna vegetacija gubi lišće. Ljudi se okupljaju u primorju u sušno i toplo godišnje doba, kada neopreznost lako izaziva tragične požare.

Progres je omogućio povoljne perspektive koje može ostvariti samo prosvječeno društvo. Poznavati krš nije znanstveni hobi već naša nacionalna potreba. Treba upoznati stvarne odnose, vršiti racionalne modifikacije te proširiti

spoznaju o nuždi odgovarajućeg vladanja. Tome bitno pridonosi ovaj rad ing. A. Jelavića, i u tome je njegovo posebno značenje.

Djelo je sažetak iskustava i spoznaja čovjeka koji se rodio i cijeli život radio na kršu. Upoznao je iznenadno izbijanje vode iz podzemlja, ljetne suše koje su spržile nedozrele kulture, iscrpile vlagu iz tla te ugrožavale životinje i ljude.

Upoznavanju biti krša i otklanjanju negativnosti posvetio je ing. Jelavić radni vijek predanog i savjesnog stručnjaka. Pouzdanost i savjesnost u registriranju činjenica, te opreznost u zaključivanju, vrline su autora. Prividno logične, i bez dovoljno poznavanja činjenica, konstruirane teorije kočile su napredak u istraživanju krša kao i znanosti uopće.

Posebno treba istaći obilje podataka o kvalitetama tla i vodnim fenomenima. To su ključna pitanja suvremene valorizacije krškog primorja.

Autor ovim djelom zadužuje zajednicu, u kojoj je ustrajno predano radio, a Institut za jadranske kulture i melioraciju krša objavljivanjem ispunjava važan dio svoje zadaće.

Josip ROGLIĆ